

національних університетах шляхом забезпечення цільового функціонування технопарків, бізнес-центрів та бізнес-інкубаторів і створення на їх базі технологічних "точок зростання".

Література

1. Корпорації та інтегровані структури: проблеми науки і практики: Монографія. – Х.: ІНЖЕК, 2007.
2. Петрович Й.М., Семенів О.М. Інтеграційні зв'язки у промисловості та тенденції їх розвитку в сучасних умовах // Регіональна економіка. – 2007. – № 4.
3. Чужиков В. Трансформаційні зміни в промисловій структурі Європейського союзу // Економіка України. – № 6. – 2006.
4. Трансформаційна економіка / За ред. Савчука В.С. Зайцева Ю.К. – К.: КНЕУ, 2006.
5. Гош О. Суперечливість зовнішньоекономічних відносин України // Економіка України. – 2006. – № 11.
6. Вахненко Т. Товарний експорт України у системі світогосподарських зв'язків // Економіка України. – 2006. – № 6.
7. Будкін В. Співробітництво західних областей України з країнами ЄС // ЖСЕ. – 2006. – Т. 5.
8. Бубенко П, Гусев В. Ключові моменти формування регіональних інноваційних систем // Економіка України. – 2007. – № 8.
9. Захарін С, Стимулювання інноваційної активності корпоративних структур // Економіка України. – 2006. – № 8.
10. Статистичний щорічник України за 2001 – 2007 р.р.

Надійшла 04.06.2009

УДК 338.43.01

М. В. ДУБІНІНА

Миколаївський державний аграрний університет

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ УМОВ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО СЕКТОРА

Розглянуто необхідність розвитку агропромислового комплексу шляхом формування в ньому нових економічних відносин, створення механізму державного регулювання, що включає комплекс заходів впливу на процеси, що відбуваються в сільськогосподарському секторі.

The necessity of development is considered agroindustrial complex by forming in him of new economic relations, creation of mechanism of the state adjusting, which includes the complex of measures of influence on processes which take place in an agricultural sector.

Трансформаційний процес викликав глибокі та масштабні інституціональні зміни в сільськогосподарському виробництві. Ринкові перетворення вітчизняного аграрного сектора мають суперечливий характер і поки що залишаються незавершеними. На місце дореформених інститутів прийшли якісно нові інститути, що мають відповідати ринковим вимогам. Але їх формування та розвиток здійснюються здебільшого штучно, шляхом запозичення, без врахувань особливостей та соціально-економічних умов аграрного сектора та прив'язки до специфіки країни.

У державній "Стратегії економічного і соціального розвитку України (2004 – 2015 роки)" підкреслено: "В межах нинішньої моделі розвитку широкомасштабна модернізація національної економіки ... неможлива. Потрібні суттєві зміни в механізмі трансформаційних процесів, їхнє системне оновлення, тобто осмислений перехід до такої моделі ринкових перетворень, де саморегулювання поєднується з ефективним державним регулюванням" [1].

Даний висновок має суттєве соціально-економічне підґрунтя. Так, протягом півтора десятирічних системних перетворень в Україні не знайдено дієвих механізмів, які б ефективно впливали на її розвиток. Про це свідчать індекси основних соціально-економічних показників: на початку 2007 року фізичний обсяг валового внутрішнього продукту (ВВП) склав лише 67,1% від його рівня в 1990 році; 33,5% українських підприємств були збитковими. Відсутні є принципові зрушення у структурних процесах: у структурі суб'єктів підприємницької діяльності знижується частка підприємств сільського господарства, яка на початку 2007 року дорівнювала відповідно 7,8% проти 8% на початку попереднього року. Водночас зростає питома вага підприємств і організацій, що здійснюють операції з нерухомістю та операції з державного управління.

Економічні реалії потребують визначення найбільш значних орієнтирів та векторів перебудови інститутів аграрного виробництва.

Ринковій трансформації національного аграрного сектора та його складових присвячено праці

П. Гайдучього [3], О. Гудзинського, Ю. Лопатинського [2], Ю. Луценка [3], В. Месель-Веселяка, П. Саблука [3], В. Юрчишина та ін.

Водночас подальшого розвитку потребують теоретичні та методологічні засади менеджменту трансформаційних зрушень у аграрному секторі економіки, зокрема в контексті теорії інституціоналізму. Це дозволить розробити стратегічні напрями трансформації аграрного сектора, охопивши різнобічні елементи цього складного та багатоаспектного процесу. Таке дослідження може здійснюватися за наступними напрямками: по-перше, відбувається формування нової інституційної системи, адаптованої до потреб ринкового середовища; по-друге, з'ясовуються питання спадкоємності і несумісності старої та нової інституційних систем; по-третє, вивчаються особливості прояву знов придбаних та імпортованих, формальних і неформальних інститутів з виявленням їх модифікацій і тенденцій функціонування; по-четверте, особливого значення набуває дослідження шляхів підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва за рахунок вдосконалення інституційної системи.

У ході дослідження обґрунтовано, що важливою умовою ефективної діяльності підприємств різних форм господарювання є державна підтримка. Доказом даного факту є скорочення чисельності як колективних підприємств, так і фермерських господарств, а також обсягів виробництва в них за минулі 17 років. Підтримка повинна надаватися підприємствам всіх без винятку організаційно-правових форм із урахуванням особливостей їх виникнення, а також виходячи з мети господарської діяльності, особливостей типу власників, розподілу доходів і управління на підприємстві. Неправомірно протиставляти великі сільськогосподарські підприємства фермерським господарствам і особистим селянським господарствам. Виявлено, що жодна форма господарювання в сформованих умовах не може ефективно розвиватися без продуманої державної аграрної політики.

Протягом всього періоду реформ відчувається недостатність обсягів державної підтримки сільського господарства, відсутність єдиної системної програми розвитку галузі та головне її поетапної реалізації. Через багаторічне вилучення доходів сільського господарства керівництво країни постійно вирішувало загальнодержавні проблеми, забезпечуючи сільськогосподарське виробництво та сільській соціум за залишковим принципом. Саме тому якість життя сільського населення істотно нижче, ніж у місті. Так, за рахунок трудових ресурсів села багато років забезпечувалося функціонування промисловості країни. Постійний відтік молодого, найбільш освіченого й працездатного населення без адекватної компенсації шляхом технічного переозброєння, підйому фондо- і енергооснащеності перетворив аграрне виробництво в найбільш трудомісткий і найменш привабливий сектор економіки. До того ж, багаторічна економічна політика уряду заохочувала не вигідне для виробників продовольства співвідношення цін на сільськогосподарську та промислову продукцію, що не дозволяло аграріям господарювати та створювати необхідні резерви для розвитку виробництва. Суспільна думка, сформована за роки реформ, відображала негативне відношення до аграріїв, що в остаточному підсумку призвело до створення уявлення про аграрну економіку, як про безперспективну, відсталу та соціально непривабливу.

Вище згадані аргументи переконливо доводять, що політика держави по відношенню до аграрного сектора значно погіршила його положення та ускладнила аграрну кризу. Сьогодні АПК розвивається за інерційним сценарієм, що забезпечує досить низький рівень конкурентоспроможності сектора. Сформована ситуація ускладнюється цілим рядом факторів. Так, погіршення внутрішнього та зовнішнього середовища господарювання, що супроводжується різкими коливаннями ринкової кон'юнктури в агропродовольчій сфері, призводить до завищених ризиків бізнесу та створення мотиваційного бар'єра для сільгоспвиробників. Зокрема, рентабельність реалізації зерна склала в 2006 і 2007 р. усього 11,2% і 0,2% відповідно [4, с.130]. Диспаритет цін на сільськогосподарську та промислову продукцію продовжує збільшуватися.

Аналіз нинішнього стану вітчизняного сільського господарства дозволив сформулювати методи адаптації сільгоспідприємств всіх форм господарювання, які будуть сприяти підвищенню економічної стабільності підприємств. Основними з них є розвиток сільськогосподарської споживчої кооперації; розвиток агропромислової інтеграції; поглиблення спеціалізації; диверсифікованість виробничої діяльності

На підставі вище сказаного, на наш погляд, можна зробити наступні висновки: зниження обсягів виробництва продукції переважно викликано погіршенням умов виробництва в сільськогосподарських підприємствах; диспаритетом цін на продукцію сільського господарства та продукцію промисловості; недостатньо продуманою податковою, дотаційною й кредитною політикою; нераціональним використанням виробничих ресурсів і землі; неправильним проведенням агротехнічних і зооветеринарних робіт; низькими підприємницькими якостями керівників і фахівців господарств.

У сільському господарстві більш відчутно, ніж у інших галузях відбулося скорочення виробничо-технічного потенціалу. Відсутність необхідних грошових надходжень призвела до багаторазового зменшення закупівель нової техніки й устаткування, та до значної фізичної амортизації більшої частини основних засобів сільгоспідприємств.

Для підвищення рівня продовольчого забезпечення країни необхідно розвивати агропромисловий комплекс шляхом формування в ньому нових економічних відносин, створення механізму державного регулювання, що включає комплекс заходів впливу на процеси, що відбуваються в сільськогосподарському

секторі.

У цих умовах об'єктивно зростає необхідність активної участі держави у функціонуванні сільськогосподарського виробництва. Сформована економічна ситуація в аграрному секторі багато в чому пояснюється відсутністю послідовного впровадження науково обгрунтованої стратегії розвитку АПК. У період реформування уряд здебільшого виявляв політичну реакцію на кон'юнктурні потреби власника в АПК, не беручи до уваги довгострокові перспективи. Зазначені аспекти сучасної ситуації в аграрному секторі диктують нагальну потребу посилення ролі держави в економіці, перегляд концептуальних основ аграрної політики.

Модернізація економічної політики держави в даній сфері припускає вибір стратегічних цілей, завдань, обгрунтування пріоритетних напрямків розвитку, розробку відповідних заходів і інструментарію досягнення мети. Узагальнення досвіду реформування аграрної сфери дозволяє виділити наступні принципи політики держави:

1. Агропромислове виробництво представляє собою складну систему зі своїми внутрішніми взаємозв'язками. Держава повинна розробляти та впроваджувати програми розвитку сільського господарства разом з визначенням стратегічних пріоритетів розвитку всіх суміжних секторів економіки, а також соціальної сфери села.

2. Аграрна політика повинна враховувати весь комплекс питань розвитку даного сектора, всі аспекти проблеми – виробничий, правовий, зовнішньоекономічний, соціальний. Одною з суттєвих помилок реформування аграрної сфери виявилось те, що влада приступила до нього, не маючи єдиної концептуальної основи.

3. Для подолання екстенсивного та інерційного сценарію розвитку аграрного сектора необхідним є збільшення обсягів бюджетної підтримки. Поряд із цим, потрібно визначити пріоритетні напрямки витрати бюджетних коштів, що забезпечують максимум віддачі від виділених коштів.

4. Необхідно брати до уваги природно-екологічні особливості сільського господарства. Потрібно здійснювати контроль за якістю та екологічною чистотою сільгосппродуктів і продовольства.

5. Держава повинна задавати основні “правила гри” на кілька років уперед відповідно до довгострокових циклів сільськогосподарського виробництва. Для цього необхідно, у першу чергу, створення нормативно-правових рамок розвитку сільського господарства на період до 2030 р.

6. У розвинених країнах наука, наукомісткі технології, активна інноваційна діяльність є основою сучасного сільськогосподарського виробництва. Інноваційні фактори обумовлюють 80 – 85% економічного росту.

Реалізація зазначених принципів аграрної політики буде сприяти зближенню аграрного та промислового секторів економіки й в остаточному підсумку призведе до того, що інтереси окремих ланок агропромислового виробництва будуть не суперечити, а доповнювати один одного. Впровадження досягнень науково-технічного прогресу та промислових розробок у первинний сектор економіки суттєво підвищує продуктивність праці в ньому. У свою чергу, зростання продуктивності праці в первинному та вторинному секторах, їх розвиток забезпечують за рахунок залучення ресурсів, що вивільняються, саму можливість розвитку третинного сектора, відповідно перехід до постіндустріальної економіки.

Література

1. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року” від 19 вересня 2007 р. № 1158.
2. Лопатинський Ю.М. Трансформація аграрного сектора: інституціональні засади. – Чернівці: Рута, 2006. – 344 с.
3. Гайдучий П. І., П. Т.Саблук, Ю. О. Луценко. Аграрна реформа в Україні. – К.: ННЦ “ІАЕ”, 2005. – 424 с.
4. Статистичний щорічник Миколаївської області за 2007 рік / Миколаївське обласне управління статистики; Під заг. кер. П.Ф. Зацаринського. – 2008. – 530 с.

Надійшла 11.06.2009